

Europos regionų komiteto nuomonė „Tikslai ir priemonės pažangioms Europos kaimo vietovėms kurti“

(2023/C 188/04)

Pranešėjas

Radim SRŠEŇ (CZ/EPP), Dolní Studénky savivaldybės meras

POLITINĖS REKOMENDACIJOS

EUROPOS REGIONŲ KOMITETAS (RK)

Mums kylantys iššūkiai

1. kartoja, kad remia ilgalaikę ES kaimo vietovių viziją iki 2040 m.⁽¹⁾, kuria bus remiama teritorinė sanglauda ir kuriamos naujos galimybės novatoriškoms įmonėms pritraukti, prieigai prie kokybiškų darbo vietų užtikrinti, naujiems ir geresniems igūdžiams įgyti, geresnei infrastruktūrai bei paslaugoms užtikrinti ir tvaraus žemės ūkio bei diversifikuotos ekonominės veiklos vaidmeniui stiprinti;
2. mano, kad iki 2050 m. pasiekti anglies dioksido poveikio neutralumą įgyvendinant Europos žaliąjį kursą yra labai svarbu norint didinti Europos visuomenės klestėjimą, išlaikyti geras gyvenimo sąlygas ES ir remti inovacijas, kurios padėtų pasiekti šį tikslą ir užtikrintų ES konkurencingumą pasauliniu mastu;
3. pripažįsta, kad COVID-19 pandemija ir Rusijos agresija prieš Ukrainą parodė ypatingą atsparumo poreikį visais ES lygmenimis: savivaldybių, miestų, regionų ir valstybių narių;
4. mano, kad siekiant pagrindinių Europos tikslų labai svarbu įgyvendinti nemažai sektoriinių ir tarpsektoriinių strategijų bei politikos priemonių⁽²⁾, kurios susietų žaliąją ir skaitmeninę pertvarką naujomis geopolitinėmis aplinkybėmis⁽³⁾;
5. vadovaudamasis Lednicės deklaracijos⁽⁴⁾ principais, yra įsitikinęs, kad visi šie planai, veikla ir parama gali padėti pasiekti bendrą tikslą tik tuo atveju, jei jie bus nagrinėjami taikant holistinį požiūrį ir įgyvendinami visų ES gyventojų ir visos ES teritorijos labai naudojant visas turimas ES lėšas, politiką ir priemones;
6. yra įsitikinęs, kad kaimo vietovės turi būti vertinamos kaip erdvė, be kurios Europos Sąjungoje neįmanoma pasiekti ilgalaikio darnaus vystymosi, vadovaujantis pirmiau minėtais tikslais;
7. pabrėžia, kad pažangiųjų kaimų koncepcija yra novatoriška ES politikos kryptis ir kaimo plėtros priemonė, galinti padėti atgaivinti kaimo vietoves, o tai yra pagrindinis ilgalaikės ES kaimo vietovių vizijos tikslas;

Dabartinė padėtis – mūsų pažeidžiamumo ženklas

8. pripažįsta, kad ES pažeidžiamumas yra susijęs su visais trimis darnaus vystymosi ramsčiais – visuomene, aplinka ir ekonomika;
9. pabrėžia, kad kaimo vietovės sudaro 80 % ES teritorijos ir jose gyvena 30 % ES gyventojų;
10. pripažįsta, kad gyvenimo sąlygos kaimo ir miesto vietovėse skiriasi;

⁽¹⁾ COM(2021) 345 final⁽²⁾ Pvz., 8-ąjį aplinkosaugos veiksmų planą, Nulinės taršos veiksmų planą, Biologinės įvairovės strategiją iki 2030 m., planą „REPowerEU“, 2030 m. skaitmeninės politikos kėlodį ir 2030 m. politikos programą „Skaitmeninio dešimtmečio kelias“.⁽³⁾ COM(2022) 289⁽⁴⁾ <https://memportal.cor.europa.eu/Handlers/ViewDoc.ashx?doc=COR-2022-05357-00-00-DECL-TRA-LT.docx>

11. suprantą riziką, susijusią su galimu energijos iš ne europinių šaltinių trūkumu, didele dirvožemio erozija kai kuriose ES šalyse ir galimu vandens trūkumu;
12. pabrėžia, kad būtina pritaikyti ES teritoriją prie klimato kaitos, užtikrinti biologinę įvairovę ir plačiau naudoti atsinaujinančiuosius energijos išteklius;
13. atkreipia dėmesį į tai, kad daugelio šių esminių iššūkių, su kuriais susiduria ES, neįmanoma įveikti kitaip, kaip tik teikiant tinkamą paramą kaimo vietovėms, o ši parama vis dar yra nepakankama;
14. yra susirūpinęs dėl nepakankamų galimybių vykdyti skaitmenizaciją ir dėl infrastruktūros ir paslaugų trūkumo, nes tai riboja kaimo vietovių ekonominę vystymąsi. Siekiant išsaugoti kaimo vietovių gyvybingumą, reikia sudaryti nuotolinio darbo sąlygas. Be to, turi būti sudarytos sąlygos įmonėms steigti, įskaitant galimybes veiklą vykdyti tokiomis pat sąlygomis kaip ir mieste. Stabilus ir geras interneto ryšys yra būtina sąlyga aukštųjų technologijų įmonėms, duomenims imlioms pramonės šakoms ir apdirbamajai pramonei retai apgyvendintose vietovėse kurtis. Šiuo metu prieiga prie interneto labai skiriasi, nes kaimo ir retai apgyvendintos vietovės gerokai atsilieka nuo miesto vietovių ir miestų. Svarbu, kad savivaldybės ir regionai galėtų teikti socialines paslaugas plačiajuosčio ryšio arba judriojo ryšio tinklais. Tam reikia geresnės tinklo apręties ir didesnės perdavimo spartos. Žmonėms, gyvenantiems savivaldybėse, kuriose prastas interneto ryšys, kyla skaitmeninės atskirties rizika;
15. kartoja, kad dėl skaitmenizacijos iš esmės keičiasi darbo rinka ir kad 2040 m. 40 %; darbingo amžiaus ES gyventojų turės aukštąjį išsilavinimą ⁽⁵⁾, o darbo rinkoje dominuos „skaitmeninės“ Y ir Z kartos atstovai;
16. yra įsitikinęs, kad pažangiųjų kaimų koncepcijos įgyvendinimo pavyzdžiai rodo, kokia svarbi ši nauja pokyčių priemonė siekiant laikytis holistinio požiūrio į žmones ir teritoriją ⁽⁶⁾, sujungiant pažangiąsias savivaldybes, pažangiuosius miestus ir pažangiuosius regionus pažangioje ES;

Raginimas veikti

17. yra įsitikinęs, kad ES klestėjimas priklauso nuo kokybės visoje jos teritorijoje užtikrinimo ir nuo to, ar bus sudarytos panašios sąlygos visų amžiaus grupių, įvairaus išsilavinimo ir įvairaus socialinio statuso piliečiams kiekviename ES kampelyje;
18. todėl ragina Europos Komisiją ir kitas teisėkūros institucijas laikytis holistinio požiūrio į ES vystymąsi, pagal kurį pripažįstama, kad kaimo vietovių vystymasis yra gyvybiškai svarbus visiems ES piliečiams;
19. ragina ES institucijas, valstybes nares ir regionus išnaudoti visą pažangiųjų kaimų koncepcijos, kaip naujos, novatoriškos Europos politikos ir kaimo vietovių vystymosi priemonės, potencialą. Skaitmeninė ir technologinė transformacija pateikia naujų iššūkių ir galimybių, kurios, be kita ko, padeda užtikrinti geresnę gyvenimo ir paslaugų kokybę kaimo vietovėse. Jos atveria naujų progų diversifikuoti kaimo ekonomiką ir galimybių patekti į darbo rinką. Todėl skaitmeninė ir technologinė transformacija gali padėti spręsti dabartinės demografinės problemas, t. y. išlaikyti jaunimą kaimo vietovėse ir pakeisti didelio gyventojų skaičiaus mažėjimo ir protų nutekėjimo tendencijas;
20. ragina labiau remti kaimo vietoves Europos ir valstybių narių lygmenimis, kad būtų sudarytos sąlygos plėtoti pažangiuosius kaimus ir gyvybingus miesto ir kaimo tarpusavio ryšius – ypatingą dėmesį skiriant kalnuotoms, pasienio, atokiausioms, ekonominiu, socialiniu ir demografiniu požiūriu nykstančioms kaimo vietovėms ir saloms, kurios visos turi būti laikomos ypač pažeidžiamomis – kad gyvenimo sąlygos kaimo vietovėse būtų kiek įmanoma panašesnės į sąlygas miesto vietovėse, o kaimo vietovės būtų laikomos kultūrine teritorija, valdoma pažangiųjų kaimų, turinčių diversifikuotą ekonomiką, kurios neatsiejamą ir reikšmingą dalį sudaro žemės ūkis;

⁽⁵⁾ Lutz, W., Goujon, A., Kc, S., Stonawski, M., Stilianakis, N., *Demographic and Human Capital Scenarios for the 21st Century: 2018 assessment for 201 countries*, EUR 29113 EN, Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas, 2018 m., ISBN 978–92–79–78024–0 (internetinė versija), JRC111148.

⁽⁶⁾ Žr. gerosios patirties pavyzdžius, pristatytus konferencijoje „Novatoriškas regionas. Galimybės ir iššūkiai“, surengtoje 2022 m. Jesenkyje, Čekijos pirmininkavimo Europos Vadovų Tarybai metu: <https://mmr.cz/en/microsites/pres/akce/cz-pres-konference-inovativni-region-prilezitosti..>

21. primygtinai reikalauja, kad įgyvendinant visą ES politiką būtų didinamas šių vietovių patrauklumas ir būtų saugoma gyvenimo kokybė bei kaimo gyventojai, užtikrinant vienodas sąlygas naudotis pagrindinėmis paslaugomis. Tai pasakytina ne tik apie sanglaudos politiką, bet ir ES žemės ūkio, bendrosios rinkos, konkurencijos, aplinkos ir energetikos politiką; be to, reikėtų atsižvelgti į kintančias technologines galimybes bei visuomenės pokyčius, kuriuos lemia pastangos įgyvendinti europinius tikslus;

22. kuriant pažangiuosius kaimus siūlo taikyti septynis principus:

- krypties keitimo principą, kai dėl kintančių technologinių priemonių žmonės gali dirbti nuotoliniu būdu iš savo namų arba nepalikdami savo bendruomenės ir gauti paslaugas neišvykdami iš namų;
- trumpų atstumų principą, kuris lemia vietos gamybą ir vartojimą, taikant ekonomiškumo, veiksmingumo ir efektyvumo (angl. „3E“) principus ⁽⁷⁾;
- žmonių ir bendruomenių, vietos ekonomikos ir aplinkos atsparumo principą;
- vieno sprendimo, turinčio kelis lygiaverčius padarinius, principą, t. y. holistinį požiūrį;
- bendradarbiavimo principą siekiant veiksmingų sprendimų, jungiantį savivaldybes, kad jos galėtų spręsti bendro intereso klausimus, ir veikiantį nepriklausomai nuo regionų administracinių ribų;
- sanglaudos ir papildomumo principą, kai pažangieji kaimai ir pažangieji miestai pažangiuosiuose regionuose yra vystomi bendradarbiaujant teritorijoje tiek horizontaliuoju, tiek vertikalioju būdu ir esama lygių galimybių bei sumažinama įtampa;
- įrodymais grindžiamo sprendimų priėmimo principą, paremtą atviraisiais duomenimis ir procedūrų skaidrumu, kai viešojo administravimo institucijoms, piliečiams ir verslininkams prieinami iš viešųjų šaltinių gaunami duomenys, siekiant rasti naujų sprendimų, kaip sukurti geras sąlygas žmonių gyvenimui, bendruomenėms ir verslui;

23. mano, kad šiam požiūriui įgyvendinti reikės įvairių naujų sprendimų, pritaikytų skirtingiems regionams ir konkrečioms kaimo vietovėms, o tam taip pat reikia didelės paramos inovacijoms, moksliniams tyrimams ir vystymuisi tiek Europos, tiek valstybių narių lygmenimis;

24. atkreipia dėmesį į tai, kad visiems piliečiams kiekvienoje ES vietovėje svarbu suteikti paslaugas per laikotarpį, kuris turi būti nustatomas atsižvelgiant į konkrečių kaimo vietovių ypatumus. Reikės remti visų gyvenimo sričių mokslinius tyrimus ir plėtrą kintančioje pažangioje kaimo aplinkoje;

25. prašo, kad infrastruktūra būtų kuriama laikantis šio kriterijaus, atsižvelgiant į tai, kad kelių ir geležinkelių transporto infrastruktūros plėtra yra tokia pat svarbi kaip ir 5G tinklų ir susijusios skaitmeninės infrastruktūros plėtra;

26. prašo intensyviai remti kaimo vietas, kad jos galėtų įgyvendinti 2030 m. politikos programą ⁽⁸⁾, ypač stiprinti skaitmeninius įgūdžius ir švietimą, užtikrinti saugią ir tvarią skaitmeninę infrastruktūrą, vykdyti įmonių skaitmeninę pertvarką ir viešųjų paslaugų skaitmeninimą; teigiamai vertina tai, kad kaimo vietovės įtrauktos į Europos deklaraciją dėl skaitmeninio dešimtmečio skaitmeninių teisių ir principų ⁽⁹⁾;

27. pabrėžia, kad reikia užkirsti kelią skaitmeninę atskirtį patiriančių bendruomenių ir vietovių atsiradimui, kad nebūtų dar labiau didinami visuomenės skirtumai;

28. prašo, kad būtų naudojami visi realiai prieinami atsinaujinantieji energijos ištekliai, kurie galimai egzistuoja teritorijoje, ir būtų plačiai remiama vietoje vykdoma energijos gamyba bei vartojimas (skatinama gaminančių vartotojų tinklo plėtra);

29. prašo remti tausiai energiją naudojančią statybą ir energinę būsto renovaciją kaimo vietovėse, siekiant sukurti geras sąlygas esamiems gyventojams ir naujų žmonių atvykimui;

⁽⁷⁾ Angl. 3E – *economy, efficiency and effectiveness*..

⁽⁸⁾ COM(2021) 574 final.

⁽⁹⁾ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/european-declaration-digital-rights-and-principles..>

30. ragina sudaryti geresnes sąlygas įvairių mažųjų ir vidutinių įmonių plėtrai ir siekti, kad startuoliai natūraliai įsitrauktų į pažangiųjų savivaldybių vystymąsi kaimo vietovėse;
31. mano, kad startuolių kaimų iniciatyva yra svarbi pažangiųjų kaimų vystymosi pagal jų ekonominę ramstį dalis;
32. pabrėžia, kad diegiant inovacijas visoje ES, įskaitant kaimo vietas, ne mažiau svarbus yra pažangiosios specializacijos strategijų įgyvendinimas;
33. ragina plėtoti gerą valdymą, įskaitant skaitmeninį viešąjį administravimą, kad kaimo vietovių gyventojai galėtų nuotoliniu būdu naudotis savivaldybių, regionų ir valstybinėmis paslaugomis. Kartu turi būti supaprastintos administracinės procedūros;
34. ragina užtikrinti, kad švietimas būtų prieinamas visoms amžiaus grupėms, tiek fiziškai vietoje, tiek per nuotolinę prieigą, taip pat ragina kurti bendruomenių centrus, kuriuose būtų teikiamos įvairios paslaugos – nuo bibliotekų iki socialinio darbo;
35. ragina užtikrinti, kad kokybiškos sveikatos priežiūros ir socialinės rūpybos paslaugos būtų decentralizuotos, tarpusavyje susietos ir organizuojamos taip, kad žmonės visą gyvenimą galėtų gyventi savo namuose;
36. pažymi, kad labai naudinga plėtoti telemedicinos, apskritai e. sveikatos, taip pat naujų sričių (pvz., virtualiosios realybės) galimybes, kurios gali praversti daugelyje sričių – nuo profesinio švietimo iki socialinės rūpybos;
37. ragina užtikrinti, kad integruota gelbėjimo sistema veiktų ne tik atskirose valstybėse narėse, bet ir vykdant tarpvalstybinį bendradarbiavimą, ypač pasienio regionuose, taip sudarant sąlygas greitai reaguoti į ekstremaliąsias situacijas;
38. prašo remti modernaus žemės ūkio ir bioekonomikos plėtrą (mėlynosios ekonomikos pakrančių zonose), žiedinės ekonomikos požiūriu atsakingą žaliavų ir medžiagų valdymą; yra įsitikinęs, kad agrarinė miškininkystė, pažangusis žemės ūkis, akvaponika ir kitos sritys bei praktika palengvins žmonių darbą žemės ūkyje, taip pat padidins Europos apsirūpinimo maistu savarankiškumą ir padės kovoti su erozija;
39. prašo atsižvelgti į tai, kad žmonių, kurie, nepriklausomai nuo savo gyvenamosios vietos, dirba kvalifikuotą darbą ir apsigyvena kaimo vietovėse (pvz., kūrybinių profesijų atstovų), skaičius, tikėtina, didės;
40. prašo remti naujus sprendimus šioje srityje, suvokiant, kad naujasis europinis bauhausas yra skirtas ne tik miestams, bet ir kraštovaizdžiui atsižvelgiant į jo įvairovę, kurti, nepamirštant, kad būtina išsaugoti ir plėtoti biologinę įvairovę;
41. prašo finansiškai atsižvelgti į tai, kad gebėjimas prisitaikyti prie klimato kaitos, biologinės įvairovės išsaugojimas ir miškų kokybė visų pirma priklauso nuo pažangaus kaimo vietovių vystymosi; atkreipia dėmesį į decentralizuoto nuotekų valymo potencialą mažose savivaldybėse, siekiant didinti vandens sulaikymą kraštovaizdyje;
42. ragina sudaryti sąlygas aktyviam judumui (kurti nevariklinių transporto priemonių infrastruktūrą), skatinant vietos gyventojus rinktis sveiką gyvenseną, ir toliau plėtoti darnų turizmą;
43. pabrėžia esminį autonominio netaršaus judumo indėlį plėtojant pažangiuosius kaimus;
44. prašo užtikrinti, kad bendruomenės darbas būtų remiamas taip, kad būtų apsaugotos pažeidžiamos gyventojų grupės, ypač moterys. Socialinis darbas padeda gerinti marginalizuotų gyventojų grupių gyvenimo sąlygas kaimo vietovėse, taip pat gerinti vaikų iš atskirtų patiriančių bendruomenių gyvenimo perspektyvas;
45. pabrėžia, kad pažangieji kaimai turėtų tapti neatsiejama regioninės plėtros politikos dalimi ir sukurti sinergiją su esamomis priemonėmis, pavyzdžiui, LEADER ir bendruomenės inicijuota vietos plėtra. Dirbdamos šį darbą, Vyriausybės ir institucijos visais lygmenimis turėtų kompleksiščiau įtraukti vietos veiklos grupes į savo programavimą. Pažangieji kaimai, kurių valdymą gali prižiūrėti vietos veiklos grupės, gali padidinti ekonominę, socialinę ir teritorinę sanglaudą;

46. yra įsitikinęs, kad minėtomis priemonėmis remiant kaimo vietovių vystymąsi bus gerokai sustiprintas Europos atsparumas, dėl pokyčių kaimo vietovėse bus užtikrinta geresnė gyvenimo kokybė ne tik tose vietovėse, bet ir miestuose, padidės ES konkurencingumas, pagerės aplinkos kokybė ir sustiprės socialinė sanglauda;

47. atkreipia dėmesį į tai, kad dėl iššūkių masto reikia labai sutelkti finansinius išteklius ir visą veiklą kaimo vietovėse, taip pat plėtoti miesto ir kaimo vietovių ryšius; mano, kad būtina susieti plėtros priemonės, sumažinti jų susiskaidymą, stiprinti LEADER ir bendruomenės inicijuotą vietos plėtrą, pažangiųjų kaimų iniciatyvų ir vietos veiklos grupių sinergiją, finansuojamą iš visų Europos fondų, įskaitant Europos regioninės plėtros fondą, Europos socialinį fondą, BŽŪP planus ar priemones „Next Generation ES“ lėšas. Visos šios priemonės yra labai svarbios siekiant skatinti nuoseklią kaimo vietovių plėtrą;

48. ragina palaipsniui keisti paramos iš ES šaltinių paskirstymo kriterijus, kad būtų atsižvelgiama į ES kaimo vietovių teritorijos dalį ir jose esančių savivaldybių skaičių;

49. ragina į sanglaudos politiką po 2027 m. įtraukti specialius ES lygmens regioninius tikslus ir lėšų skyrimą kaimo vietovėms, nustatant mažiausią pagalbos intensyvumą. Tinkamumo kaimo vietovėms užtikrinimo požiūriu ir vadovaujantis principu „nepakenkti sanglaudai“ tai taip pat turėtų būti taikoma ir kitose su teritoriniu aspektu susijusiose ES biudžeto politikos srityse, įskaitant visas priemones, pakeisiančias priemonę „Next Generation ES“;

Stebėsenos sistema

50. palankiai vertina tai, kad įkurtas kaimo vietovių stebėjimo centras, skirtas kaimo vietovių plėtros stebėsenos rodikliams kurti, atsižvelgiant į tai, kad labai svarbu, jog duomenys būtų prieinami bent NUTS 3 lygmeniu visose ES šalyse; pabrėžia, kad svarbu, jog valstybės narės kasmet teiktų šiuos duomenis visuomenei, įskaitant mokslo bendruomenę, prieinamu atvirųjų duomenų formatu;

51. atkreipia dėmesį į neatidėliotiną poreikį neapsiriboti naująja teritorine darbotvarke iki 2030 m. ir ilgalaikę ES kaimo vietovių viziją, kad būtų galima parengti Europos kaimo darbotvarę, pagal kurią būtų galima sutelkti konkrečius rodiklius, siekiant patikrinti, kaip naudojamos struktūrinių fondų lėšos 174 straipsnyje nurodytuose regionuose. Reikėtų nustatyti tiek pagrindinius visos kaimo vietovių teritorijos rodiklius, pavyzdžiui, skaitmeninės infrastruktūros srityje, tiek konkrečius rodiklius, atsižvelgiant į konkrečių atskirų teritorijų padėtį – pateikiant konkrečių duomenų apie kalnų regionus, salas, kaimo vietas, demografinį ir pramoninį nuosmukį patiriančias vietas ir t. t. Šie rodikliai turėtų būti apibrėžiami subregioniniu lygmeniu (pvz., NUTS 3 ir LAU), kur nustatomi didžiausi vystymosi skirtumai, ir naudojami visų ES politikos priemonių tinkamumui kaimo vietovėms užtikrinti;

52. prašo Komisijos į savo ilgalaikės ES kaimo vietovių vizijos įgyvendinimo vertinimo ataskaitą įtraukti pasiūlymus dėl tikslų ir rodiklių; prašo Komisijos pasiūlyti, kaip šiuos tikslus įtraukti į esamas ES stebėsenos sistemas (pvz., Europos semestrą);

53. ragina valstybes nares ir regionus bendradarbiauti kuriant ir taikant šiuos rodiklius pokyčiams kaimo vietovėse vertinti;

54. supranta, kad sistemingas nuolatinis duomenų rinkimas, pavyzdžiui, per palydovus, atveria naujų galimybių ir ragina jas tinkamai išnaudoti;

55. supranta, kad gyvenimo kokybė turi būti vertinama ne tik kiekybiškai; todėl prašo ES remti mokslinių tyrimų projektus, kurie padės sukurti kitus, ypač kokybinius, rodiklius ir metodus, leidžiančius analizuoti kaimo vietovių vystymosi būklę bei dinamiką, o tai leis suformuoti holistinį požiūrį į šį vystymąsi ir paremti veiksmingiausias intervencines priemones tolesniam ES teritorijos ir visuomenės vystymuisi užtikrinti.

Bruselis, 2023 m. kovo 15 d.

*Europos regionų komiteto
pirmininkas*

Vasco ALVES CORDEIRO